

ОГЛЯД ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ В СУСПІЛЬСТВІ

REVIEW OF THE POWER POLICY IN THE SPHERE OF TRANSFORMATION OF THE LAW ENFORCEMENT SYSTEM AS A TOOL TO SUPPORT THE CONFLICT OF INTEREST IN SOCIETY

Правоохоронна система держави є особливою складовою забезпечення виконання державних функцій, як стосуються безпеки суспільства. Варто зазначити, що правоохоронна система знаходиться на перетині інтересів усіх учасників суспільних відносин, а отже, від її результативності залежить рівень соціального консенсусу. Дослідження правоохоронної системи не можливе без вивчення інтересів, які переплітаються в її завданнях, принципах та функціях. Сьогодні як і декілька століть тому виконую функцію забезпечення безпеки суспільства та гарантування громадського порядку, а це не можливо без врахування суспільних інтересів. Варто зауважити, що процесних та системний підхід до правоохоронної діяльності вказує, що даний механізм реалізації державних функцій є пучком інтересів більшості учасників суспільних відносин.

Інтереси є важливою категорією при формуванні державної політики в сфері трансформації правоохоронної системи. Адже, є потреба в їх змістовній ідентифікації, визначення їх носіїв та їх впливу соціальний консенсус в суспільстві. Так, держава забезпечує інтереси через систему права.

«Право – захищений законом інтерес, адже в кожному суб'єктивному праві є інтерес або ж кілька інтересів відразу, але не кожний інтерес є суб'єктивним правом. Право не може охопити всі наявні інтереси певного суспільства. Саме тому охоронюваний правом інтерес є певним компромісом між особистим, приватним і суспільним чи державним інтересом. Адже право захищає не всі, а лише ті суспільні інтереси, які важливі для суспільства, держави, певної спільноти людей, водночас ігноруючи приватні інтереси окремих індивідів. Якщо під час розгляду суб'єктивного права й інтересу останній є поштовхом для вступу особи у правовідносини, то порівняно з об'єктивним правом він є поштовхом до легалізації суспільних відносин. У суб'єктивному праві має місце приватний інтерес, а в об'єктивному праві – суспільний, державний інтерес».

На нашу думку, при вивченні правоохоронної системи варто ідентифікувати властивості та складові таких видів інтересів як приватні, публічні, суспільні та національні.

Ключові слова: держава, державна політика, правоохоронні органи, правоохоронна

діяльність, правоохоронна система, суспільство, конфлікт, конфлікт інтересів.

The law enforcement system of the state is a special component of ensuring the performance of state functions, as they relate to the safety of society. It is worth noting that the law enforcement system is at the intersection of the interests of all participants in social relations, and therefore, the level of social consensus depends on its effectiveness. The study of the law enforcement system is not possible without studying the interests that are intertwined in its tasks, principles and functions. Today, as several centuries ago, I perform the function of ensuring the safety of society and guaranteeing public order, and this is not possible without taking into account public interests. It is worth noting that the procedural and systemic approach to law enforcement indicates that this mechanism for the implementation of state functions is a bundle of interests of the majority of participants in social relations.

Interests are an important category in the formation of state policy in the sphere of transformation of the law enforcement system. After all, there is a need for their meaningful identification, definition of their carriers and their influence on social consensus in society. Yes, the state ensures interests through the legal system.

"A right is an interest protected by law, because every subjective right has an interest or several interests at once, but not every interest is a subjective right. Law cannot cover all existing interests of a certain society. That is why the interest protected by law is a certain compromise between personal, private and public or state interest. After all, the law protects not all, but only those public interests that are important for society, the state, a certain community of people, while ignoring the private interests of individual individuals. If during the consideration of subjective law and interest, the latter is an impetus for the entry of a person into legal relations, then, compared to objective law, it is an impetus to the legalization of social relations. Private interest takes place in subjective law, and public, state interest in objective law. In our opinion, when studying the law enforcement system, it is worth identifying the properties and components of such types of interests as private, public, public, and national.

Key words: power, state policy, law enforcement agencies, law protection activities, law protection system, conflict, society, conflict of interests.

УДК 351

DOI <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2021.24.25>

Малишев К.В.

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри права та
правоохоронної діяльності
Державного університету
«Житомирська політехніка»

Постановка проблеми. Відповідно трансформація інтересів в тій чи іншій сфері може сприяти зміні суспільних відносин і як результат вимагатиме трансформації певних складових функціонування держави, зокрема правоохоронної системи. Дмитренко Е. з даного приводу вказує, що «загальновідомо, що інтереси (публічні чи приватні), сутністю яких є

задоволення різних суспільних потреб, сприяють виникненню, зміні та розвитку суспільних відносин» [1, с. 89].

Варто зазначити, що інтереси визначають мотиви функціонування їх носія, а відповідно змінюють суспільні відносини. Змінюючи суспільні відносини змінюється система права, а отже дозволені та заборонені види

діяльності суб'єктів носіїв інтересів. В таких умовах виникають ризики національній безпеці, громадському порядку, особистій безпеці окремого громадянина. В свою чергу правоохоронна система має трансформуватися в контексті теорії інтересів та їх зміни в різних соціально-економічних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання правоохоронної системи в контексті забезпечення інтересів учасників суспільних відносин піднімалися в працях зарубіжних вчених: Barbagli M., Sartori L., Salkebayev T.S., Balboni P., Pelino E., Rajamaki J., Tervahartiala J., Tervola S., Johansson S., Ovaska L., Rathod P., Johnson T.C., Hunter R.D., Gruenewald J., Klein B.R., Drawve G., Smith B.L., Ratcliff K., Kegembayeva Z., Abdikhalikov A., Roman C.G., Forney M., Hyatt J.M., Klein H.J., Link N.W., Vadósz P., Zódi Z., Seitzhanuly G., Bachurin S.N., Aituarova A.B., Gassanov A.A., Syrbu A.V.. В працях зазначених вчених визначенні особливості перетину як суспільних так і приватних інтересів в діяльності правоохоронних органів, зокрема під час реалізації слідчих дій та оперативно-розшукової діяльності. Серед вітчизняних вчених важливе значення мають дисертаційні дослідження Д.О. Грицишена, В.В. Євдокимова, І.В. Супрунової, які представляють ключові напрямки реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності, забезпечення громадського порядку та протидії злочинності.

Мета статті – дослідити особливості державної політики сфери трансформації правоохоронної системи як інструмент подолання конфлікту інтересів в суспільстві

Виклад основного матеріалу. Право це формалізація інтересу, а точніше його декларування, а правоохоронна діяльність інструмент його захисту, тобто захисту не інтересу, а захист права в якому він проявляється. Отже, захисту підлягає власне об'єкт або є певний стан, який переagne отримати той чи інший носій інтересу. Проте, інтерес не може власне виступати правом, адже тоді порушується цілісність права та його мета. Право направлене на захист інтересів як приватного так і публічного, суспільного, національного. Право не може захищати інтерес, якого не існує, або ж він не задекларований, а отже, інтерес, який виникає на певному етапі суспільного розвитку трансформує суспільні відносини, що в результаті вимагає трансформувати систему права. «Право опиняється в епіцентрі проблеми інтересів у плані їх виявлення, нормативного закріплення та захисту. Складні суспільні явища, що підлягають регулюванню правом є поєднанням різних

інтересів - економічних, соціальних, політичних і т.д. Інтенсивний розвиток і диференціація соціальних інтересів висунули в розряд першочергових завдання адекватного правового їх вираження, забезпечення та захисту від посягань. Успішне виконання правом його функцій соціального регулювальника та засобу організації суспільного життя можливе лише при правильному поєднанні юридичних механізмів із соціальними інтересами людей, оскільки будь-яка норма права так чи інакше пов'язана з конкретним інтересом» [6].

Інтереси, завжди проявляються в системі права, що залежить від політичної та правової системи, яка діє в тій чи іншій країні. Політична система є тим інструментом, який дозволяє врахувати або не врахувати інтереси того чи іншого носія, які в результаті лягають в площину публічних інтересів. Від політичного режиму залежить, якими чином буде формалізований та задекларований інтерес того чи іншого носія: громадянина, держави, суспільства, групи осіб, з одного боку, а іншого політичний режим формує систему забезпечення захисту права як формалізованого інтересу через правоохоронну систему. В свою чергу правоохоронна система, будучи залежною від політичного режиму, може стояти як на захисті задекларований інтересів, так і на захисті політичного режиму, що підтверджується сторінками історії ХХ століття в країнах з диктаторськими режимами.

«Визначено, що з 80-х рр. ХХ ст. формується тенденція до виокремлення категорії «публічний інтерес» як базової адміністративної категорії системи європейського права, що втілюється, зокрема, у застосуванні реформацийного підходу до систематизації адміністративного законодавства Федеративної Республіки Німеччина, де в цей час актуалізувалися правотворчі процеси, спрямовані на визначення механізму реалізації й захисту публічного інтересу у сфері екологічної безпеки. Встановлено, що в наступні десятиріччя в межах наукових досліджень із теорії загального німецького адміністративного права відбуваються спроби інституалізації категорії публічного інтересу з метою вирішення проблеми її нормативного закріплення. З'ясовано, що категорія «публічний інтерес» у законодавстві Федеративної Республіки Німеччина визначається як природний інтерес особистості, який має «належне тлумачення» та відповідне закріплення в нормативно-правових документах; тобто в такому сенсі правові норми, спрямовані на реалізацію публічного інтересу, сприяють водночас реалізації інтересу окремої приватної особи» [2].

Публічні інтереси, носієм яких є держава, не є тотожними до суспільних інтересів, не зважаючи на те, що держава має забезпечити суспільні інтереси. Ототожнення досить часто спостерігається в наукових працях радянських вчених і певним чином набуло поширення в працях вчених пострадянських країн, що базувалося на твердженнях попередників та обумовлено політичним режимом.

Зокрема таку позицію досить обґрунтовано критикує вітчизняний вчений О.І. Миколенко «Україна ще в 90-х роках минулого століття здійснила перехід від адміністративно-командної до демократичної системи управління. Зрозуміло, що такий перехід не був раптовим і певні процеси щодо запровадження в Україні демократичних механізмів продовжується і сьогодні. Чому ж тоді у більшості науковців України залишається острах визнання того факту, що держава як суб'єкт правовідносин теж має свої «державні інтереси»? Отже існує певна ідеологічна забарвленість проштовхування термінів «публічний інтерес» та «приватний інтерес» у адміністративне право України, що завжди мало руйнівні наслідки для науки» [4, с. 101]. В подальшому автор зазначає, що «При розгляді публічного інтересу науковці України чомусь ототожнюють інтереси держави та інтереси суспільства, що, на нашу думку, є помилковим підходом. Держава дійсно захищає та реалізує інтереси суспільства, але це не означає, що у держави не повинно бути своїх інтересів» [4, с. 102].

Проте, власне публічні інтереси, можна ідентифікувати в Україні, ще за довго до даних процесів, адже формувалися більше тисячоліття, зокрема вітчизняна вчена Золотухіна Л.О. вказує наступні етапи формування публічного інтересу в Україні:

1) утворення Київської Русі та правове закріплення прагнення українського народу до формування власної держави;

2) часи занепаду Київської Русі, захоплення українських земель Великим князівством Литовським, Річчю Посполитою, що характеризується знищенням української національної ідеї;

3) часи української козацької держави як втілення публічного інтересу української нації мати власну державу (формування ідеї «українського інтересу»);

4) утворення Української Народної Республіки та правове закріплення інтересів українського народу в універсалах Центральної Ради та інших нормативних актах;

5) панування адміністративно-командної системи в Радянському Союзі та прийняття тоталітарного законодавства, сутність якого

зводилася до нівелювання приватних і публічних інтересів із домінуючим значенням державницького інтересу;

6) проголошення незалежності України як прояв публічного інтересу українського суспільства щодо створення незалежної держави (у цей період приймаються основні закони України, які регламентують реалізацію приватних інтересів громадян та публічних інтересів різних соціальних груп і всього суспільства);

7) ратифікація Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та початок євроінтеграційних процесів, що визначили напрями вдосконалення національного законодавства, його адаптації до права Європейського Союзу, зумовили необхідність урахування прецедентів Європейського суду з прав людини в національній юридичній практиці [2].

В контексті визначеного розглянемо змістовні особливості приватних, суспільних, публічних та національних інтересів та точки їх перетину при формуванні та реалізації державної політики в сфері трансформації правоохоронної діяльності. Миколенко О.І. розглядаючи напрями перетину інтересів вказує на наступні їх змістовні характеристики:

– інтереси окремої особи чи невеликої групи осіб, які визнаються і захищаються державою (матеріальний достаток, гідно оплачувана робота і ін.);

– інтереси суспільства, які визнаються більшою частиною суспільства і забезпечуються державою (зниження рівня криміногенної обстановки шляхом забезпечення громадського порядку, захист здоров'я і життя людей через ліквідацію наслідків аварій, катастроф і ін.);

– інтереси держави, які визнаються всім суспільством і які є важливими для нормального функціонування держави як політико-територіальної організації суспільства (збереження державного режиму та форми правління в країні шляхом захисту конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості України, тощо) [4, с. 103].

Варто наголосити, що зазначенні інтереси можуть як переплітатися так і суперечити одному. В залежності від врегулювання конфлікту інтересів як межах однієї групи так і між приватними, суспільними та публічними, буде визначатися рівень соціального консенсусу в суспільстві. «Приватні та публічні інтереси в чистому (рафінованому) вигляді не існують: вони взаємопов'язані і взаємозалежні, таким чином, що приватні інтереси не можуть бути задоволені без врахування тією чи іншою мірою публічних інтересів, а останні обов'яз-

ково мають враховувати законні приватні інтереси, аби забезпечити задоволення суспільних потреб у певних благах, що створюються (або створення яких організується) носіями приватних інтересів» [6].

«Збереження конфліктного протистояння «державного», «суспільного» та «приватного» інтересів у тісному зв'язку з нормативною невизначеністю категорії «публічний інтерес» має своїм негативним наслідком відсутність дієвих механізмів його реалізації й захисту, що унеможливує здійснення функції участі громадськості у прийнятті управлінських рішень та контролі за їх виконанням. Натомість теорія публічного інтересу не є новою для сучасної правової європейської доктрини, вона на належному рівні правової ефективності успішно реалізується у країнах Європейського Союзу, зокрема Федеративній Республіці Німеччина, Республіці Польща, Французькій Республіці тощо» [2].

Приватні інтереси можуть суперечити суспільним, чи публічним, або інтереси є ідентичними і розділити їх між групами не можливо, проте система права може ставити їх в законне русло, тобто або обмежувати або ж забезпечувати задоволення, що залежить від зрілості політичного режиму та системи державного управління. Важливе значення у врегулюванні приватних, публічних та суспільних інтересів займає держава, адже «держава розглядається, як джерело врегулювання співвідношення публічного та приватного інтересів. Простежується певний антагонізм зазначених понять, при якому дотримання інтересів суспільства та держави може завдавати шкоди інтересам приватним. Саме для забезпечення вигідного положення носіїв приватного інтересу держава має виступити певним арбітром. Тобто публічний інтерес є невід'ємним від інтересів держави, однак може не співпадати з інтересами приватними» .

«Інтереси держави теж не завжди співпадають з інтересами окремої особи, але якщо реалізація інтересу держави підкріплена відповідним законодавством, то пріоритет в таких випадках завжди надається державному інтересу. Коли в країні з більшості питань встановлюється пріоритет державних інтересів над суспільними інтересами, то слід констатувати, що за формою державного режиму така країна є тоталітарною чи авторитарною» [4]

Все залежить від рівня демократії, участі громадянського суспільства в державному управлінні. Залежність системи права, а відповідно врегулювання публічних, суспільних та приватних інтересів, від політичного режиму проявляється в перевищенні значення одних

над іншими. Публічні інтереси є досить дискусійним явищем, адже в країнах з високим рівнем активності громадянського суспільства публічні інтереси є гармонічними із приватними інтересами, а в країнах диктаторських режимів публічні інтереси в більшості випадків пригнічують приватні інтереси, з одного боку, а з іншого відбувається превалювання публічного інтересу однієї особи над суспільними, адже вони проявляються в публічних інтересах. «Проблема диктатури має глибоке коріння. Народи багатьох держав десятиліттями чи навіть століттями зазнавали утисків як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Беззаперечна покора органам влади часто насаджувалася протягом тривалого часу. У крайніх випадках соціальні, політичні, економічні і навіть релігійні інститути суспільства – поза державним контролем – свідомо послаблювалися, підпорядковувалися чи навіть заміщувалися новими про диктаторськими структурами, які використовувалися державою або правлячою партією для контролю над суспільством. Населення часто атомізувалося, перетворюючись на масу ізольованих індивідів, неспроможних діяти спільно заради досягнення свободи, поклатися одне на одного, чи навіть зробити бодай щось із власної ініціативи. Наслідки цього передбачити не важко: народ стає слабким, втрачає впевненість у собі і не здатен чинити опір. Часто люди настільки залякані, що не наважуються виявляти свою ненависть до диктатури чи своє прагнення до свободи навіть серед своїх рідних та друзів. Вони надто нажахані, щоб чинити серйозний громадський опір. Зрештою, думають вони, яка від цього користь? Натомість їх очікують непотрібні страждання і майбутнє без надії» [9]. Тобто відбувається заміна понять приватні інтереси диктатора із суспільними інтересами і як результат із публічними інтересами. Будь-який, диктатор в своїх промовах мотивував свої дії інтересами суспільства безпеки та інше.

XX століття характеризувалося найбільшим поширення диктатур, що певним чином обумовлено суспільними трансформаціями, економічним розвитком та безсистемним переходом від монархії до республіки. Найбільш відомими диктатурами XX століття були:

– СРСР – диктатура Й. Сталіна. «Сталінська диктатура була персоналізованою диктатурою жорстко централізованої партійної організації, яка (організація) вросла в народну товщу і одночасно підмінила собою державу. Тобто вона мала принципово іншу природу, ніж знані людством форми диктаторської влади. На відміну від монархічної влади, вона була безосо-

бистісною. Легітимність її не підтверджувалася історією та релігією. Перспективи її заперечувалися досягнутим у ХХ ст. високим рівнем зрілості політичних інститутів. Історію можна було переписати, церкву знищити, а інші суспільні організації опанувати зсередини. Ніхто, однак, не міг сказати, як довго вдасться утримувати суспільство у комуністичному морозильнику ... Сповнені благородних намірів революціонери побудували не народну демократію, а олігархічний устрій, який підім'яв під себе суспільство. Поява диктаторського режиму була історично неминучою в умовах комуністичної революції. Ліквідація приватної власності на засоби виробництва позбавила суспільство природної самоорганізації» [3]. Зазначене вказує на привалювання приватних інтересів диктатора над приватними інтересами інших громадян, суспільних та публічних інтересів. При чому, дикторський режим Сталіна пригнічував не лише певні суспільні інтереси, а іноді навіть приватний інтерес - право людини на життя;

– Італія – диктатура Б. Муссоліні. «У січні 1925 р. Муссоліні, виступаючи у парламенті, висунув гасло: "Вся влада фашистам!" і провів через парламент низку законів, які обмежували демократичні права. Уряд став відповідальним лише перед королем і мав право видавати закони. Місцеві органи влади замінялись префектами, яких призначав дуче. Заборонялись всі профспілки і партії, крім фашистських. Створювались трибунал і таємна поліція. Вводилася смертна кара. Почались масові арешти (в один день було заарештовано 12 тис. комуністів)». Така політика Б. Муссоліні повністю знищила механізм громадянського суспільства та його участі в процесах державотворення. Це означало повне нівелювання суспільними і як наслідок приватними інтересами. А громадян, які намагалися чинити опір очікувала смертна кара. Варто наголосити, що при диктатурах найбільшим злочином вважались не позбавлення життя людей, а опозиція диктаторському режиму, якою зазвичай виступала еліта (культурні та наукові діячі);

– Німеччина – нацистський режим А. Гітлера. «Отримавши доступ до виконавчої влади, нацисти почали послідовну ліквідацію режиму політичної демократії Німеччини. Використавши як привід підпал рейхстагу, який самі ж і організували, вони почали відкритий терор проти своїх політичних противників - комуністів і соціал-демократів. Передусім Гітлер домігся підписання Гінденбургом спеціального указу "Про охорону народу і держави", що ліквідував основні права громадян та надав необмежені повноваження каральним орга-

нам. В такому становищі нацисти провели нові вибори в рейхстаг, сподіваючись отримати переважну більшість в ньому. Проте підсумки виборів у березні 1933 р. були для них небажаними: комуністи і соціал-демократи, що знаходились у підпіллі, отримали 30,6% голосів виборців, нацисти - 43,9%. Не зібравши абсолютної більшості голосів, нацисти з цього моменту остаточно відмовились від спроб прикрити свій режим хоча б видимістю демократії та збереження конституції». Дикторський режим А. Гітлера свідчить, проте, як спочатку приниження інтересів співвітчизників в подальшому може змінити хід історії та розпочати кровопролитну війну.

– Іспанія – диктатура Ф. Франко. «Вірний своїм принципам заперечення крайнощів, Франко здійснював репресії, виходячи з двох послань. Згідно першому, винні (з його точки зору) в розв'язуванні братовбивства повинні понести покарання. За ради цього він холоднокровно, методично виконував функції карального інструменту. В цьому плані абсолютно очевидним є тоталітарний характер франкістського режиму, для існування якого «потрібна не лише віра і ентузіазм віруючих, але і неодмінно усвідомлення свого безсилля невірними». Характер Франко і його режиму виявився в тому, як був організований іспанський терор, зовсім позбавлений як німецької витонченості, так і російського розмаху» [8]. Іспанська диктатура мала хоч інший прояв проте характеризувалася терором проти власного народу, для здійснення якого в більшості випадків використовувалася правоохоронна система, яка стояла не на захисті суспільних та приватних інтересів а на захисті інтересів диктатора.

– Румунія – диктатура Чаушеску. «Безмежна влада, любов народу та віра у власну винятковість зробили свою справу: Чаушеску перетворився на авторитарного лідера. Він поведився як справжній імператор і вимагав відповідного ставлення себе. Йому подобалося, коли оточуючі вголос захоплювалися його розумом і геніальністю, і він терпіти не міг, коли хтось наважувався йому суперечити. Неугодних позбавляли державних постів, садили у в'язниці чи, у разі, видворяли межі країни». Знову ж таки диктатура підтримувалася за рахунок правоохоронних органів, керівництво якими здійснювалися близькими особами диктатора;

– Камбоджа - Диктатура Пол Пота. Пол Пот був лідером руху «Червоних кхмерів». «Рух «червоних кхмерів» виник у 1968 році як маоїстсько-націоналістичний партизанський комуністичний рух у Камбоджі. У квітні 1975 року внаслідок тривалого громадянського кон-

флікту «червоним кхмерам» вдалося захопити столицю країни Пномпень і згодом взяти під контроль майже усю країну. Лідер «червоних кхмерів» Пол Пот і його соратники, головним серед яких був Нуон Чеа, повністю ізолювали Камбоджу від навколишнього світу. Країну вони переназвали у «Демократичну Кампучію», а відносини підтримували лише із комуністичним Китаєм і режимом югославського диктатора Тіто. Внаслідок політики, яку проводив режим Пол Пота, економіка країни була повністю зруйнована ... Пол Пот, Нуон Чеа вважали, що освіта, сім'я, релігія і загалом цивілізація псує людей, люди мають «жити в полях» простим життям, мало їсти і багато працювати. Жодні обов'язки, окрім обов'язку «трудитися на благо усіх», за ідеологією «червоних кхмерів», не мають обтяжувати людину. Тоді людина буде щасливою і абсолютно вільною. Тому «червоні кхмери» позбавили мільйони людей усілякої власності та родинних зв'язків. Але у першу чергу треба було «перевиховувати пособників американців» – городян. Тож у квітні-травні 1975 року режим Пол Пота депортував у віддалені сільські райони майже все міське населення країни. Людей гнали пішки під дулами автоматів із міст у віддалені сільські райони. Там – у трудових таборах, окремих для чоловіків, жінок та дітей комунах – на рисових полях люди мали забути все, що знали, а лише отримувати «насолоду у спільній праці на благо Демократичної Кампучії». В публіцистичних та наукових видання диктатуру Пол Пота вважають однією із найкривавіших. Це певним чином пов'язано із тим, що знищувалося не лише політичні опоненти, але й звичайні громадяни, що знову ж таки відбувалося через повне підпорядкування правоохоронних органів диктаторському режимові;

– Корейська народно-демократична республіка (Північна Корея) – диктатура Кім Ір Сена та Кім Чен Іра. Зазначений політичний режим функціонує в Північній Кореї уже понад пів століття. Влада переходить від батька до сина. В країні існує офіційна ідеологія, пригнічуються повністю усі права та свободи громадян;

– Чилі – диктатура Аугусто Піночета. За правління Аугусто Піночета в Чилі були організовані військові трибунали. Військові трибунали стали на заміні цивільних суддів. Крім того, в країні були створені концтабори для політичних в'язнів. Створене Управління зовнішньої розвідки займалось знищенням політичних опонентів як в Чилі, так і за кордоном. Фактична усі вертикаль правоохоронної системи працювала на диктаторський режим. Окрім вище зазначених диктаторських режимів, в світі у XX столітті диктатура була поширена в наступних

країнах: Іраці - диктатура Саддама Хусейна; Куба – політичний режим Фіделя Кастро; Парагвай – диктатура Альфредо Стресснера; Аргентина – воєнна хунта Хорхе Віделою; Лівія – диктатура Муаммара Каддафі; Уганда - Іді Аміна; Ліберія – диктатура Семюеля Каньйона Доу та Чарльза Тейлора; Конго – диктатура Мобуту Сесе Секо; Екваторіальна Гвінея – Франциско Масіас Нгема та Теодоро Обіанг Нгема. Варто зазначити, що більшість диктатур характерні були для країн Латинської Америки, Африки та Азії, а також окремих країнах Західної Європи. В окремих публіцистичних джерелах диктатурами сучасності визначають: Башар аль-Асад – президент Сирії, Махмуд Ахмадінежад – президент Ірану, Кім Чен Ін – лідер Корейської Народної Демократичної Республіки, Олександр Лукашенко – президент Білорусі; В. Путін – Російська Федерація. Проте оцінити свободу в країнах світу можливо за сучасними рейтингами, які показують на скільки враховують інтереси суспільства та громадянина в державному управлінні в загалом та в системі правоохоронної діяльності зокрема:

– Індекс демократії. Розробником та власне виконавцем дослідження є Economist Intelligence Unit. Оцінюються наступні групи показників виборчий процес та плюралізм, діяльність уряду, політична участь, політична культура, громадянські свободи. Результати оцінки дозволяють ранжувати країни за наступними групами: повна демократія, недостатня демократія, гібридний режим, авторитарний режим. В таблиці 1.1 представлено результати рейтингу України, та найближчих сусідів за 2021 р.

Перша десятка країн рейтингу за рівнем демократії свідчить, що усі визначені країни (Норвегія, Нова Зеландія, Фінляндія, Швеція, Ісландія, Данія, Ірландія, Тайвань, Австралія, Швейцарія) належать до країн із досконалою демократією. Усі країни, що знаходяться в останній десятці рейтингу належать до країн (Екваторіальна Гвінея, Лаос, Чад, Туркменістан, Сирія, Центрально-африканська республіка, Конго, Північна Корея, М'янма, Афганістан) авторитарного режиму. Аналізуючи рейтинг України та її найближчих сусідів в тому числі країн-агресорів, варто наголосити, що найнижчі показники в рейтингу належать саме країнам-агресорам, а саме (Республіка Білорусь -146 місце з показником 2,41 та Російська Федерація – 124 місце з показником 3,24). Обидві країни, що є сусідами України та виступають агресорами та окупантами належать до групи країн із авторитарним режимом. В свою чергу

Таблиця 1.1

Рейтинг країн світу за індексом демократії

Країна	Рейтинг	Показник	Країна	Рейтинг	Показник
<i>Україна та країни сусіди</i>					
Україна	86	5.57	Словаччина	45	7.03
Молдова	69	6.10	Польща	51	6.80
Румунія	61	6.43	Білорусь	146	2.41
Угорщина	56	6.50	Росія	124	3.24
<i>Топ-10 найбільш демократичних країн</i>					
Норвегія	1	9.75	Данія	6	9.09
Нова Зеландія	2	9.37	Ірландія	7	9,00
Фінляндія	3	9.27	Тайвань	8	8,99
Швеція	4	9.26	Австралія	9	8.90
Ісландія	5	9.18	Швейцарія	9	8.90
<i>Топ-10 найменш демократичних країн</i>					
Екваторіальна Гвінея	158	1.92	Центрально-африканська республіка	162	1,43
Лаос	159	1,77	Конго	164	1,40
Чад	160	1.67	Північна Корея	165	1.08
Туркменістан	161	1,66	М'янма	166	1.02
Сирія	162	1,43	Афганістан	167	0,32

Україна нажалить до країн із перехідним режимом із позитивною динамікою, а усі ніші її сусіди до країн з недосконалою демократією. Отже, рейтинг демократій показує наскільки політичний режим та система державного управління враховує публічні, суспільні та приватні інтереси. Крім того, демократичні режими, характеризуються вагомим впливом громадськості на формування та реалізацію державної політики в сфері трансформації правоохоронної діяльності.

– Індекс свободи преси. Розробником та виконавцем є громадська організація «Репортери без кордонів». Даний індекс передбачає оцінку наступних показників: наявність порушень щодо журналістів (позбавлення життя, позбавлення волі, фізичне насильство та загрози) та засобів масової інформації (цензура, заборони та конфіскації випусків видань, закриття видань); рівень політичної та фінансової залежності ЗМІ; правове середовище щодо ЗМІ (штрафи, державна монополія, існування регулюючого органу); можливість вільного доступу громадян до Інтернету. В таблиці 1.2 наведено оцінку рейтингу України та її сусідів.

До країн з найбільшим рівнем свободи преси належать Норвегія, Фінляндія, Швеція, Данія, Коста-Ріка, Нідерланди, Ямайка, Нова Зеландія, Португалія, Швейцарія. До країн із найменшим рівнем свободи преси належать: Куба, Лаос, Сирія, Іран, В'єтнам, Джибуті, Китай, Туркменістан, Північна Корея, Еритрея.

Щодо України то в рейтингу країна займає 97 місце із показником 32,96. В свою чергу найбільші сусіди знаходяться по різні сторони рейтингу. Так, в першій сотні країн рейтингу знаходяться Молдова, Румунія, Угорщина, Словаччина, Польща. До країн із найменшим рівнем свободи преси належать Білорусь та Росія. Це цілком логічно та характерно для країн із докторантурою або авторитарним політичним режимом.

Даний рейтинг характеризує рівень громадського суспільства та його впливу на формування і реалізацію державно-управлінських рішень в усіх сфері суспільного життя та правоохоронній системі, зокрема. Адже, саме через пресу здійснюється тиск органи державного управління, а в окремих випадках можливий розголос перебільшення прав правоохоронцями.

– Рівень політичних та громадянських свобод публікується щорічно Freedom House. «Усі держави умовно поділені за принципом забезпечення політичних та громадянських свобод на три групи: «вільні», «частково вільні», «невільні». Стан свобод оцінюється за 100-бальною шкалою (від 0 до 100 балів), де 100 балів – найвищий показник свободи, а 0 балів – найнижчий. Детальний опис методики проведеного дослідження та показників, на які звертають особливу увагу експерти Freedom House, представлені у підсумковому звіті на сайті організації» [5]. Результати рейтингу представлено в таблиці 1.3.

Рейтинг країн світу за індексом свободи преси

Країна	Рейтинг	Показник	Країна	Рейтинг	Показник
<i>Україна та країни сусіди</i>					
Україна	97	32.96	Словаччина	35	23.02
Молдова	89	31.61	Польща	64	28.84
Румунія	48	24.91	Білорусь	158	50.82
Угорщина	92	31.76	Росія	150	48.71
<i>Топ-10 найбільшим рівнем свободи преси</i>					
Норвегія	1	6.72	Нідерланди	6	9.67
Фінляндія	2	6.99	Ямайка	7	9.96
Швеція	3	7.24	Нова Зеландія	8	10.04
Данія	4	8.76	Португалія	9	10.11
Коста-Ріка	5	8.57	Швейцарія	10	10.55
<i>Топ-10 найменшим рівнем свободи преси</i>					
Куба	171	63.94	Джибуті	176	78.62
Лаос	172	70.56	Китай	177	78.72
Сирія	173	70.63	Туркменістан	178	80.03
Іран	174	72.70	Північна Корея	179	81.28
В'єтнам	175	78.46	Еритрея	180	81.45

Зазначений рейтинг є досить дискусійним, адже враховує визнані країни, але й території, зокрема анексовану територію Автономної Республіки Крим та Донецьку і Луганську області. В цілому характеризуючи рейтинг Варто наголосити, що першу десятку представляють країни, які є вільними. Щодо України та країн найбільших сусідів, то такі країни як Словаччина, Румунія, Польща, належать до вільних країна. Україна, Угорщина, Молдова належить до країн частково вільних. В свою чергу, країни з авторитарним режимом Білорусь та Росія є країнами, що належать до групи – невольні. Це вказує, що в даних країнах правоохоронна система використовується в якості переслідування політичних опонентів.

Варто зазначити, що авторитарні та диктаторській політичні режими є загрозою не лише щодо пригнічення суспільних та приватних інтересів або ж заміни понять через затверджену ідеологію, але можуть становити загрозу геополітичній безпеці. Прикладом цього є окупація та анексія Росією українських територій (АР Крим, частини Донецької та Луганської області), а також так звана воєнна операція (повноцінна військова агресія проти України), що розпочалася 24 лютого 2022 р., що супроводжувалася жертвами мирного населення та руйнування цивільної інфраструктури. Більшість країн світу та міжнародні організації запровадили, економічні, політичні, культурні та спортивні санкції проти Росії її політичних, бізнесових та культурних

діячів, які підтримали агресію. Це свідчить, що світ вбачає в цій країні ризик геополітичній безпеці, що зумовлений путінським авторитаризмом, який вже протягом десятиліть використовує правоохоронну систему як каральний інструмент для політичних опонентів. Цікавим та одночасно зрозумілим є той факт, що російську агресію проти України в міжнародних організаціях підтримують країни із найнижчим рівнем свободи за усіма досліджуваними рейтингами.

Проведений аналіз, дозволяє вести мову про існуючі авторитарні політичні режими, а отже порушення приватних, публічних та суспільних інтересів, а також використання правоохоронних органів в якості каральних органів та переслідування політичних опонентів режиму. Отже, диктаторські режими характеризуються наступними властивостями:

- по-перше, підміну понять «приватні інтереси диктора» та «суспільні інтереси». Так, відбувається повне нівелювання приватних інтересів і як наслідок суспільним, а усі суспільні інтереси визначалися лише в рамках інтересів диктатури;

- по-друге, трансформацією системи права в контексті визначення інтересів лише окремих груп осіб. Відбувалося звуження прав та свобод громадян, що прикривалося начебто суспільними інтересами;

- по-третє, використання правоохоронної діяльності для політичного переслідування опонентів, що є наслідком забезпечення інте-

Таблиця 1.3

Рейтинг країн світу за індексом політичних та громадянських свобод

Країна	Рейтинг	Показник	Країна	Рейтинг	Показник
1	2	3	44	5	6
<i>Україна та країни сусіди</i>					
Україна	110	60	Словаччина	42	90
Молдова	105	61	Польща	63	82
Румунія	59	83	Білорусь	191	11
Угорщина	86	69	Росія	172	20
<i>Топ-10 найбільшим рівнем політичних та громадянських свобод</i>					
Фінляндія	1	100	Уругвай	6	98
Норвегія	2	100	Канада	7	98
Швеція	3	100	Австралія	8	97
Нова Зеландія	4	99	Ірландія	9	97
Нідерланди	5	98	Люксембург	10	97

ресів диктатури. Як наслідок відбувалося повне згортання громадянського суспільства;

– по-четверте, повним нехтуванням приватних інтересів в процесі реалізації правоохоронної діяльності (слідчі дії, оперативно-розшукова діяльність, охорона громадського порядку).

В свою чергу розподіл влади та повноважень в країнах із демократичним політичним режимом дозволяє балансувати інтереси в системі правотворення й відповідно забезпечення їх гармонізації в процесі формування та реалізації державної політики в сфері трансформації правоохоронної системи. В більшості демократичних країнах громадяни в більшій мірі задоволення правоохоронними органами ніж в країнах авторитарних та диктаторських режимів, які використовують правоохоронну систему³ для задоволення власних інтересів диктатора та переслідування політичних опонентів, наприклад О. Навальний в росії, С. Тихановський в Білорусії.

Визначення змісту інтересів та їх видів, а також порядку із формалізації в системі права, впливу політичної системи на даний процес та процес їх захисту через правоохоронну систему, дозволяє визначити місце Правоохоронна система в контексті забезпечення різних видів інтересів проявляється в наступних положеннях:

– правоохоронна система як система забезпечення дотримання інтересів учасників суспільних відносин. Основною метою правоохоронної системи є забезпечення дотримання інтересів учасників суспільних відносин. Так, система права гарантує певні права та свободи громадянам країн, а правоохоронна система має забезпечити запобігання та протидію порушенням інтересів громадян, як

лежать в площинні гарантованих прав та свобод. Правоохоронна система повинна бути побудована таким чином, що врахувати усі аспекти забезпечення приватних, суспільних, публічних та національних інтересів. В контексті зазначеного при формуванні вихідних положень державної політики необхідно ідентифікувати усі властивості правоохоронної системи та імплементувати їх в завдання державної політики, вирішення яких має забезпечитися комплексом обраних механізмів;

– правоохоронна система як складова перетину інтересів учасників суспільних відносин. При формуванні та реалізації державної політики в сфері трансформації правоохоронної системи різні суспільні групи намагаються сформулювати власний інтерес в її розвитку. Відповідно кожен механізм має бути спрямований на подолання конфлікту інтересів. Такі конфлікти зазвичай виникають в контексті фінансування правоохоронної системи, формування її кадрового складу, місце в забезпеченні громадського порядку та інше;

– правоохоронна система як інструмент порушення інтересів учасників суспільних відносин в ході професійної діяльності. В ході виконання професійних завдань правоохоронної діяльності в окремих випадках для забезпечення національний та публічних інтересів суб'єкти правоохоронної системи можуть переступати через приватні інтереси. Це стосується в першу чергу процедури дізнання, слідчих дій, оперативно-розшукової діяльності, при яких можуть використовуватися методи, які порушують окремі права та свободи громадян. Прикладами конфлікту інтересів є прослуховування телефонних розмов громадян, збір конфіденційної інформації, використання фізичної системи при затри-

маннях та допитах. Так, з одного боку такі дії порушують певні приватні інтереси, проте з іншого вони забезпечують дотримання національних інтересів в умовах військовій агресії терористичних загроз, політичного екстремізму та інших особливо тяжких злочинів, які посягають на національну безпеку.

В цілому говорячи про формування державної політики в сфері трансформації правоохоронної системи варто в першу чергу вести мову про публічний інтерес, як з одного боку не є сукупність приватних інтересів, а з іншого боку дозволяє забезпечувати приватні та суспільні інтереси. Зазначене можна представити в наступні інформаційні моделі (рис. 1.1).

Представлене визначає теоретико-методологічні положення формування та реалізації державної політики в сфері трансформації правоохоронної системи в контексті теорії інтересу. Розроблена інформаційна модель візуалізації перетину та врегулювання приватних, суспільних та публічних інтересів в правоохоронній системі, вказує на наступні пріоритетні напрями розвитку державної політики:

– формалізація публічних, суспільних та приватних інтересів в системі права визначає його декларування на рівні закону. Захист права, а відповідно й інтересів лягає на право-

охоронну систему. Крім того, правоохоронна система також визначається системою права, тобто діє лише в межах нормативно-правового забезпечення. Наголосимо, що правоохоронна система знаходиться також на перетині приватних (забезпечення виконання прав та свобод громадянина); суспільних (забезпечення соціального консенсусу в суспільстві) та публічних (можливість реалізації безпекових функцій держави);

– правоохоронна система забезпечує реалізацію інтересів в частині їх захисту та врегулювання шляхом, використання сукупності методів, яка дозволяють сформуванню відповідний рівень громадського порядку, запобігати та протидіяти злочинам та правопорушенням. Виходячи з цього, державна політика в сфері трансформації правоохоронної системи має забезпечити такі умови її функціонування в цілому та окремих елементів (правоохоронні органи, заклади освіти, заклади охорони здоров'я, правоохоронці) зокрема, щоб в повній мірі врегулювати публічні, суспільні та приватні інтереси з одного боку інтереси її суб'єктів з іншого. Відповідно, ключовими напрямками мають стати: процес адаптації до міжнародних стандартів правоохоронної діяльності; впливання правоохоронної системи в міжнародну

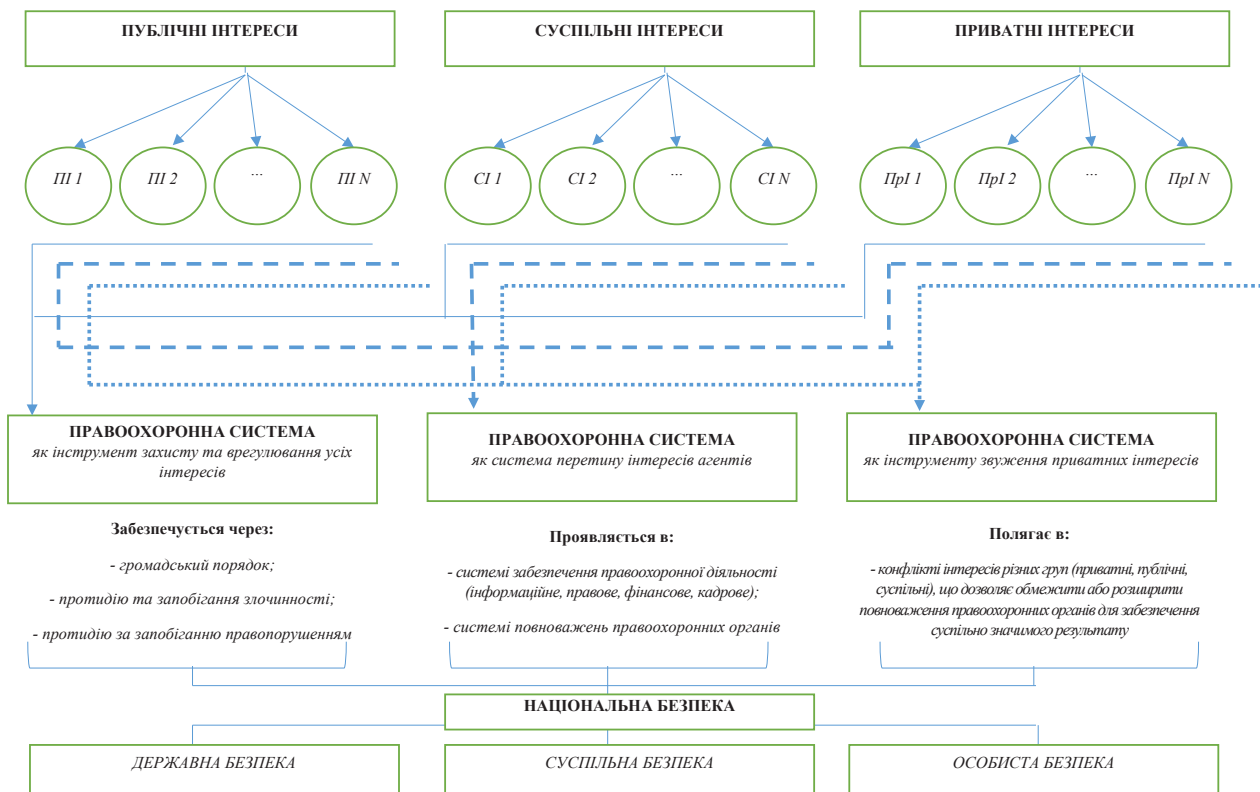

Рис. 1.1. Модель візуалізації перетину та врегулювання приватних, суспільних та публічних інтересів в правоохоронній системі

систему взаємодії між правоохоронними органами; налагодження ефективної взаємодії із міжнародними поліцейськими організаціями;

– при формуванні державної політики в досліджуваній сфері, важливим є не лише формування інструментів захисту публічних, суспільних та приватних інтересів, але й врегулювання інтересів учасників політичних процесів та суб'єктів державного управління. Так, стейкхолдери державної політики в сфері трансформації правоохоронної системи переслідують власну мету, що полягає в задоволенні певних інтересів. Вагомим інструментом задоволення інтересів стейкхолдерів державної політики в лобювання, яка досить поширена в країнах Європейського Союзу та США;

– найбільш критичним питання сьогодення щодо правоохоронної системи, яке має врегулювати державна політика є дотримання приватних інтересів в рамках повноважень правоохоронних органів в ході реалізації своїх функцій, зокрема слідчі дії, оперативно-розшукова діяльність, процедури дізнання. Дане питання особливо гостро стоїть в умовах коли певна справа загрожує національним інтересам, зокрема тероризм, військова агресія та інше. За таких умов правоохоронці можуть переходити дозволеним межам при вище зазначених операціях В США з даного питання точаться гострі дискусії, адже досить часто перевищення повноважень, може використовуватися в певних особистих цілях. Це зумовлює потребу встановлення критеріїв за яких таке перевищення дійсно має місце для забезпечення національної безпеки в контексті протидії найбільшими загрозами;

– в цілому врегулювання публічних, суспільних та приватних інтересів в правоохоронній системі, гармонізація інтересів стейкхолдерів державної політики в досліджуваній сфері, забезпечення приватних інтересів при реалізації правоохоронних заходів є основою забезпечення національної безпеки в цілому, та державної, суспільної та особистої безпеки зокрема.

Висновки і пропозиції. Таким чином, за результатами дослідження обґрунтовано розвиток вчення про державну політику в сфері трансформації правоохоронної системи в контексті теорії інтересу. Встановлено витоки інтересу в системі державного управління, та обґрунтовано порядок їх формалізації в праві. Визначено змістовні характеристики приватних, суспільних та публічних інтересів, що є основою формування правоохоронної сис-

теми як інструменту забезпечення їх задоволення. Висунута та доведена гіпотеза, що задоволення інтересів через їх формалізацію в праві та захисту в правоохоронній системі, залежить від політичного режиму, що діє в тій чи іншій країні. Проведений аналіз диктаторських режимів свідчить, про заміну понять публічного суспільного інтересів приватним інтересом диктатора, що як наслідок призводить до загроз для суспільства в певній країні (використання правоохоронної системи для переслідування політичних опонентів), а також може стати загрозою геополітичній безпеці. Визначено прояв правоохоронної системи в контексті теорії інтересів, зокрема як: 1) інструмент захисту та врегулювання усіх інтересів; 2) система перетину інтересів агентів ; 3) інструменту звуження приватних інтересів. Визначено, залежність національної, державної, суспільної та особистої безпеки від рівня врегулювання інтересів при формуванні та реалізації державної політики в сфері трансформації правоохоронної системи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дмитренко Е. Особливості співвідношення публічного і приватного інтересу у фінансовому праві. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2016. № 2. С. 89-95
2. Золотухіна Л.О. Публічний інтерес як адміністративно-правова категорія. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/aref/07_2019/zolotukhina_avtoreferat.pdf
3. Кульницький С. Сталінська диктатура в період другого Комуністичного штурму (1929–1938 pp.) URL: <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/50603/08-Kulchytsky.pdf?sequence=1>
4. Миколенко О.І. Публічний і приватний інтерес в адміністративному праві. Правова держава. 2016. № 24. С. 100-104
5. Рейтинг країн за рівнем громадських свобод. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/civil-freedom>
6. Чепис О.І. Інтереси в цивільному праві: сутність, місце та особливості захисту. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Спеціальність 12.00.03 - цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Харків. 2010
7. Чубоха Н.Ф. Співвідношення інтересу та суб'єктивного цивільного права. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 4. С. 56 – 59
8. Хмель А.О. Франціско Франко: від солдата до глави держави (політичний портрет). Наукові праці. Випуск. Історія. 127. Том 140. С. 72-7
9. Шарп Дж. Від диктатури до демократії: концептуальні засади здобуття свободи. Інститут імені А. Ейнштейна. URL: https://www.aeinstein.org/wp-content/uploads/2013/10/FDTD_Ukrainian.pdf